

3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές

3.1. Πρόσφατες εξελίξεις σε βασικά μεγέθη της ελληνικής αγοράς εργασίας

Ιωάννης Χολέζας

3.1.1. Εισαγωγή

Στο άρθρο αυτού του τεύχους δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην εξέλιξη των απασχολουμένων εξετάζοντας βασικά χαρακτηριστικά τους, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η εκπαίδευση, η περιφέρεια του τόπου διαμονής και ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, διερευνάται η ποιότητα της απασχόλησης, όπως προσδιορίζεται από τη μερική έναντι της πλήρους απασχόλησης, την υποαπασχόληση, τις συμβάσεις ορισμένης διάρκειας έναντι των συμβάσεων αορίστου χρόνου, τις ώρες απασχόλησης την εβδομάδα, τις αποδοχές, την παραγωγικότητα και το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Στη συνέχεια, ακολουθεί μια συνοπτική παρουσίαση των εξελίξεων στην ανεργία με άξονες το φύλο, την ηλικία (με έμφαση στους νέους), το επίπεδο εκπαίδευσης και την περιφέρεια διαμονής. Τέλος, παρουσιάζονται οι πιο πρόσφατες εξελίξεις στη μισθωτή απασχόληση, η οποία συνεχίζει να αποτελεί την κύρια μορφή απασχόλησης και το 2017, καθώς περίπου 66% των απασχολουμένων είναι μισθωτοί. Σε γενικές γραμμές η εικόνα της αγοράς εργασίας εμφανίζεται βελτιωμένη σε σύγκριση με το παρελθόν, ωστόσο συνεχίζουν να υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι χρειάζεται επαγρύπνηση.

3.1.2. Απασχόληση

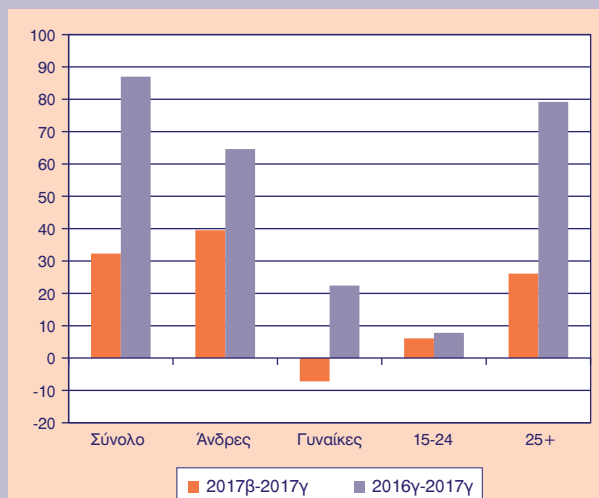
Ποσοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης

Τα πιο πρόσφατα δεδομένα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ δείχνουν ότι το τρίτο τρίμηνο του 2017 (εναλλακτικά 2017γ) συνεχίστηκε η άνοδος του αριθμού των απασχολουμένων, καθώς ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά 32,3 χιλιάδες άτομα σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους και κατά 87 χιλ. άτομα σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016. Στο Διάγραμμα 3.1.1 παρουσιάζονται συνοπτικά οι μεταβολές των απασχολουμένων στο σύνολο,

κατά φύλο και κατά ηλικία. Οι άντρες απασχολούμενοι αυξήθηκαν κατά 39,5 χιλ., ενώ οι γυναίκες κατέγραψαν μείωση σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους. Πρόκειται για τυπικές μεταβολές λόγω της εποχικότητας της οικονομικής δραστηριότητας. Σε επίπεδο έτους, ωστόσο, αυξήθηκαν οι απασχολούμενοι και των δύο φύλων, αν και η συνολική αύξηση οφείλεται κατά τα τρία τέταρτα στην αύξηση των ανδρών απασχολουμένων. Αυτές οι μεταβολές είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες (ε.μ.) σε ετήσια βάση, οπότε το τρίτο τρίμηνο του έτους έφτασε το 41,7% (άτομα ηλικίας 15+).

Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών συνεχίζει να υπολείπεται εκείνου των ανδρών κατά 16,8 ε.μ., καθώς μετά βίας πλησιάζει το 34%. Αυτό σημαίνει ότι περίπου οι μισοί άνδρες και το ένα τρίτο των γυναικών άνω των 15 ετών απασχολούνται, τουλάχιστον νόμιμα, παρά την αύξηση του αριθμού των απασχολουμένων που καταγράφεται τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat από τις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, αντίστοιχα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης των γυναικών καταγράφονται στην Ιταλία (36%), την Τουρκία (29,1%) και την πρώην Γιουγκοσλαβία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.1
Μεταβολή αριθμού απασχολουμένων σε τριμηνιαία και ετήσια βάση

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, υπολογισμοί ΚΕΠΕ.

κή Δημοκρατία της Μακεδονίας (33,4% το 2017β). Στην περίπτωση των ανδρών οι διαφορές με τις άλλες ευρωπαϊκές και γειτονικές χώρες είναι λιγότερο έντονες και αντίστοιχα χαμηλά ποσοστά έχουν η Ιταλία (53,8%), η Ισπανία (54,7%), η Κροατία (52,5% το 2017β) και η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (52,3% το 2017β). Εξωπραγματικά υψηλά ποσοστά απασχόλησης εμφανίζει η Ισλανδία και για τα δύο φύλα (76,2% στις γυναίκες και 84,4% στους άνδρες). Επομένως, η Ελλάδα υστερεί, όπως παραδοσιακά συμβαίνει, των άλλων ευρωπαϊκών και γειτονικών κρατών. Σημειώνεται ότι στη διάρκεια της κρίσης η υστέρηση αυτή διευρύνθηκε περαιτέρω, λόγω της μείωσης του ποσοστού απασχόλησης στην Ελλάδα κατά περίπου 7 ε.μ.

Ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό απασχόλησης το τρίτο τρίμηνο του 2017 έχουν οι νέοι 15-24 ετών, το οποίο δεν ξεπερνά το 15%. Γρήγορα φαίνεται να βελτιώνεται η κατάσταση με την ηλικία, καθώς οι νέοι 25-29 ετών απασχολούνται σε ποσοστό 58,1%, το οποίο, βεβαίως, υπολείπεται της αμέσως επόμενης ηλικιακής ομάδας, η οποία έχει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης: 71,7% για τα άτομα ηλικίας 30-44 ετών. Η ραγδαία αυτή αύξηση του ποσοστού απασχόλησης οφείλεται κατά το μεγαλύτερο μέρος της στην ολοκλήρωση των σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μετά τα 24 έτη. Η Ιταλία έχει επίσης χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των νέων 15-24 ετών (18,1%), καθώς και η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (17,6% το 2017β). Η Ισλανδία (76,8%), η Ολλανδία (64%), η Ελβετία (63,5%) και η Δανία (56,9%) βρίσκονται στο άλλο άκρο με υψηλά ποσοστά απασχόλησης των νέων. Οι μεγάλες αποκλίσεις που διαπιστώνονται στη χώρα μας¹ σχετίζονται τόσο με το γεγονός ότι οι σπουδές συνήθως δεν συνδυάζονται με εργασία, όσο και με τη δυσκολία πρόσβασης των νέων στην αγορά εργασίας, όπως δείχνει το υψηλό ποσοστό ανεργίας που θα συζητηθεί στη συνέχεια.

Η αύξηση της απασχόλησης δεν ήταν ομοιόμορφη όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς οι ανάγκες των επιχειρήσεων (ζήτηση για εργασία) είναι αυτές που καθορίζουν τις προσλήψεις σε περιβάλλον πλεονάζουσας προσφοράς εργασίας. Σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, ως απόρροια των εποχικών μεταβολών της οικονομικής δραστηριότητας, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε μεταξύ των απασχολούμενων αποφοίτων Λυκείου (17,4 χιλ. ή 53,9% της

συνολικής μεταβολής) και ακολούθησαν οι απασχολούμενοι κάτοχοι πτυχίου ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (συμπεριλαμβανομένων των αποφοίτων ΤΕΙ, με 16,8 χιλ. ή 52% της συνολικής μεταβολής). Σε ετήσια βάση υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις, αν και οι δύο προηγούμενες ομάδες αποφοίτων κατέγραψαν τις μεγαλύτερες αυξήσεις. Για παράδειγμα, οι απασχολούμενοι απόφοιτοι ΑΕΙ μειώθηκαν σε σύγκριση με το 2017β (-9,1 χιλ.), αλλά αυξήθηκαν σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2016 (33,4 χιλ.). Έτσι, στο δωδεκάμηνο, περίπου τέσσερις στις δέκα καθαρές νέες θέσεις απασχόλησης² που δημιουργήθηκαν κατελήφθησαν από απόφοιτους ΑΕΙ. Αντίστοιχη είναι η εικόνα και για τους απασχολούμενους κατόχους διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου, οι οποίοι κατέγραψαν μείωση σε επίπεδο τρίμηνο κατά 1,9% και αύξηση σε επίπεδο έτους κατά 3,7%. Επομένως, συνολικά η εικόνα είναι θετική. Σε σύγκριση δε με το τρίτο τρίμηνο του 2016, μειώθηκαν μόνο οι απασχολούμενοι απόφοιτοι δημοτικού και εκείνοι που δεν πήγαν καθόλου σχολείο.

Παρά το γεγονός ότι οι διοικητικές περιφέρειες της χώρας δεν έχουν σημαντικά εργαλεία στη διάθεσή τους για την άσκηση πολιτικών απασχόλησης, είναι ενδιαφέρον να εξετάσει κάποιος τις διαφορές μεταξύ τους ως προς την εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων, οι οποίες ενδεχομένως προέρχονται από τη διαφορετική παραγωγική δομή της καθεμιάς. Το τρίτο τρίμηνο του 2017 ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε σε τρεις μόνο περιφέρειες σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους και, συγκεκριμένα, τη Θεσσαλία, τη Δυτική Ελλάδα και την Αττική. Σε ετήσια βάση μείωση των απασχολούμενων καταγράφηκε μόνο στην Ήπειρο, περίπου 3%. Σε αντιδιαστολή, στην Κρήτη, τη Θεσσαλία και τη Στερεά Ελλάδα σημειώθηκαν σημαντικές αυξήσεις στον αριθμό των απασχολούμενων που κυμάνθηκαν από 13% ως 16% περίπου. Στην Αττική, την πολυπληθέστερη περιφέρεια, η αύξηση στον αριθμό των απασχολούμενων ξεπέρασε οριακά το 2%. Αναφορικά με το ποσοστό απασχόλησης, είναι ενδιαφέρον ότι η απόκλιση μεταξύ της περιφέρειας με το υψηλότερο ποσοστό (Νότιο Αιγαίο: 52,7%) και εκείνης με το χαμηλότερο ποσοστό (Ήπειρος: 36,2%) έφτασε τις 16,5 ε.μ. το 2017γ³, διαγράφοντας διαχρονικά ανοδική πορεία.

Το τρίτο τρίμηνο του 2017 μειώθηκαν οι απασχολούμενοι σε δέκα από τους 21 κλάδους απασχόλησης σε

1. Υπενθυμίζεται ότι η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού στηρίζεται σε κοινή μεθοδολογία σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

2. Με τον όρο καθαρές νέες θέσεις απασχόλησης εννοείται η διαφορά των θέσεων απασχόλησης που δημιουργήθηκαν από αυτές που καταργήθηκαν (απολύσεις, παραιτήσεις και λήξεις συμβάσεων).

3. Σημειώνεται ότι υπάρχει έντονη εποχικότητα στην απόκλιση του ποσοστού απασχόλησης. Μάλιστα, η απόκλιση είναι μέγιστη το τρίτο τρίμηνο του έτους και ελάχιστη το πρώτο τρίμηνο.

σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους. Σε απόλυτους όρους χάθηκαν 12,5 χιλ. θέσεις απασχόλησης στην *Εκπαίδευση*, αλλά δημιουργήθηκαν 12 χιλ. στον κλάδο *Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας* και ακόμη 23,5 χιλ. στον κλάδο *Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης*. Σε σχετικούς όρους, τις μεγαλύτερες απώλειες εμφάνισε ο κλάδος *Διαχείριση ακίνητης περιουσίας*, αφού έχασε περίπου έναν στους τρεις απασχολούμενους. Οι μεταβολές αυτές οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην εποχικότητα της οικονομικής δραστηριότητας και, επομένως, είναι βραχυχρόνιες και εύκολα αντιστρεψίμες. Οι επήσεις μεταβολές, από την άλλη, αντανακλούν περισσότερο μακροχρόνιες τάσεις.

Σε ετήσια βάση, λοιπόν, οι απασχολούμενοι μειώθηκαν σε οκτώ από τους 21 κλάδους. Ο κλάδος *Διαχείριση ακίνητης περιουσίας* εμφανίζεται ως αυτός με τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση που αγγίζει το 43%. Στον αντίποδα, σχεδόν 18 χιλ. θέσεις απασχόλησης δημιουργήθηκαν στον κλάδο *Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης*, σχεδόν 22 χιλ. στον κλάδο *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, κτλ.*, ακόμη 14,5 χιλ. στον κλάδο *Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας* και περίπου 13 χιλ. στον κλάδο *Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών*. Σημειώνεται ότι οι δύο πρώτοι κλάδοι είναι οι μεγαλύτεροι στην ελληνική οικονομία σε αριθμό απασχολούμενων. Ο κλάδος *Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία*, ο τρίτος μεγαλύτερος κλάδος, έχασε 4,2 χιλ. θέσεις απασχόλησης σε ένα έτος, ενώ ο κλάδος *Μεταποίηση*, ο τέταρτος μεγαλύτερος, δημιούργησε μόλις 6,3 χιλ. νέες θέσεις απασχόλησης σε ετήσια βάση, αυξάνοντας κατά 1,8% τους απασχολούμενους. Επομένως, η εικόνα που σχηματίζεται είναι ότι ο τομέας των υπηρεσιών είναι αυτός που διευρύνεται αυξάνοντας τους απασχολούμενούς του. Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσον αυτή η μονόπλευρη, εν πολλοίς, αύξηση της απασχόλησης είναι η βέλτιστη ή μήπως θα έπρεπε να ληφθούν μέτρα για την ενίσχυση του κλάδου *Μεταποίηση* και τη στήριξη των απασχολούμενων στον κλάδο *Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία*⁴, ο οποίος συρρικνώνεται μεν, αλλά συνεχίζει να αποτελεί σημαντικό κλάδο σε όρους απασχόλησης.

Σύνθεση της δεξαμενής των απασχολούμενων και διαχρονικές μεταβολές

Η σύνθεση της δεξαμενής των απασχολούμενων ως προς την ηλικία εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι

μας επιτρέπει να δούμε τις συγκριτικές μεταβολές και να καθορίσουμε ποια ηλικιακή ομάδα επλήγη περισσότερο. Συγκρίνοντας το μερίδιο επιλεγμένων ηλικιακών ομάδων το τρίτο τρίμηνο του 2008 με το αντίστοιχο του 2017, προκύπτει ότι οι νέοι 15-24 ετών αποτελούν μικρότερο μερίδιο των απασχολούμενων το 2017 έναντι του 2008. Η μείωση φτάνει τις 2,2 ε.μ., παρά τις πολιτικές απασχόλησης με στόχο τους νέους. Τη μοναδική αύξηση, αν και σημαντική, καταγράφουν οι απασχολούμενοι ηλικίας 45-64 ετών, το μερίδιο των οποίων αυξήθηκε από 35,3 % σε 42,2% από το 2008. Μια λεπτομερέστερη εξέταση, βάσει των στοιχείων της Eurostat, αποκαλύπτει ότι όλες οι επιμέρους πενταετείς ομάδες αύξησαν το μερίδιό τους στους απασχολούμενους. Περισσότερο, όμως, οι ομάδες 45-49 και 50-54 (2,4 και 2,5 ε.μ., αντίστοιχα). Παρά τις αθρόες συνταξιοδοτήσεις στον ιδιωτικό και, ειδικά, στον δημόσιο τομέα, και οι ομάδες 55-59 και 60-64 παρουσίασαν αύξηση του μεριδίου τους στους απασχολούμενους (1,7 και 0,4 ε.μ., αντίστοιχα). Η αύξηση αυτή μπορεί να ερμηνευτεί μόνο υπό το πρίσμα της ταχύτερης μείωσης του μεριδίου άλλων ηλικιακών ομάδων.

Επιπλέον, είναι ενδιαφέρον να εξετάσει κάποιος πώς μεταβλήθηκε η σύσταση των απασχολούμενων μεταξύ των ετών 2008 και 2017 ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης. Υπολογίζοντας τα μερίδια των απασχολούμενων με το αντίστοιχο επίπεδο εκπαίδευσης, προκύπτει ότι περισσότερο αυξήθηκαν οι απόφοιτοι ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, καθώς το μερίδιό τους στους απασχολούμενους αυξήθηκε από 16,9% το 2008γ σε 20,6% το 2017γ, ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι ΑΕΙ και οι κάτοχοι διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου με αυξήσεις στα μερίδια 2,6 και 2,5 ε.μ., αντίστοιχα. Χρησιμοποιώντας δεδομένα της Eurostat, προκύπτει ότι το μερίδιο των απασχολούμενων αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή των αποφοίτων ΤΕΙ, ΑΕΙ και των κατόχων διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου, αυξήθηκε στα διάρκεια της κρίσης κατά περίπου 9 ε.μ. φτάνοντας το 35,2%. Ωστόσο, φαίνεται ότι απλώς η χώρα μας ακολουθεί τις εξελίξεις, αφού και σε επίπεδο ΕΕ28 καταγράφεται παρόμοια αύξηση. Επομένως, φαίνεται ότι η κρίση δεν κατάφερε να ανακόψει τη διαχρονική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προσόντων του πληθυσμού.

Εξετάζοντας τη διαχρονική εξέλιξη των απασχολούμενων βάσει του λόγου των απασχολούμενων σε κάθε περιφέρεια ως προς το σύνολο των απασχολούμενων

4. Στήριξη δε σημαίνει απαραίτητα δράσεις για τη συγκράτηση ή την αναστροφή της τάσης, εκτός αν αυτό κρίνεται σκόπιμο. Στήριξη μπορεί να σημαίνει εξίσου διευκόλυνση της μετάβασης αυτών που χάνουν την εργασία τους σε άλλες θέσεις απασχόλησης, πιθανόν μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

στη χώρα, προκύπτει το συμπέρασμα ότι σχεδόν όλες οι περιφέρειες αύξησαν το μερίδιό τους, άρα ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε ταχύτερα από τον μέσο όρο της χώρας. Μοναδική εξαίρεση είναι η Αττική, στην οποία από το 2008γ ως το 2017γ το μερίδιο των απασχολούμενων μειώθηκε κατά 2,2 ε.μ. Αν διακρίνει κάποιος την περίοδο μείωσης των απασχολούμενων από εκείνη της αύξησης, χονδρικά 2008γ-2013γ και 2013γ-2017γ, παρατηρεί ότι η Αττική είναι η μόνη περιφέρεια στην οποία μειώνεται το μερίδιο των απασχολούμενων και στις δύο περιόδους. Αυτό σημαίνει ότι στην Αττική η απασχόληση δεν ανακάμπτει αρκετά γρήγορα, τουλάχιστον σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες.

Ποιοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης

Η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων που συνεχίστηκε και το τρίτο τρίμηνο του 2017 είναι αναμφισβήτητα θετικό στοιχείο. Ωστόσο, η ποιότητα της απασχόλησης που δημιουργείται δεν πρέπει να παραγνωρίζεται. Στοιχεία της ποιότητας είναι η πλήρης ή μερική απασχόληση, τουλάχιστον όπου η δεύτερη δεν είναι επιλογή, αλλά ανάγκη, οι συνάψεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου έναντι αορίστου χρόνου, η έκταση της υποαπασχόλησης, οι ώρες εργασίας, οι αποδοχές από εργασία και η παραγωγικότητα.

Η πρώτη διάκριση είναι ανάμεσα σε θέσεις πλήρους ή μερικής απασχόλησης. Η διαχρονική αύξηση των μερικώς απασχολούμενων έχει πολλαπλάσιες σημειωθεί στα προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*, όμως αυτό το τρίμηνο οι θέσεις μερικής απασχόλησης μειώθηκαν, παρά την αύξηση των απασχολούμενων. Αυτό ισχύει τόσο βραχυχρόνια, δηλαδή από τρίμηνο σε τρίμηνο, όσο και, κυρίως, σε ετήσια βάση. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η ετήσια μείωση είναι αποτέλεσμα των διαδοχικών μειώσεων του δευτέρου και τρίτου τριμήνου μετά από δύο έντονα ανοδικά τρίμηνα που προηγήθηκαν και, επομένως, είναι καλύτερα να μην βιαστεί κάποιος να βγάλει συμπεράσματα. Επίσης, σημαντικό θετικό στοιχείο είναι ότι μειώθηκε ο αριθμός των μερικώς απασχολούμενων που δηλώνουν ότι δεν βρήκαν πλήρη απασχόληση (και επομένως εργάζονται μερικώς κατ' ανάγκη) κατά 6,9 χιλ. σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2016, ενώ την αντίστοιχη περίοδο μειώθηκαν και ως μερίδιο του συνόλου των μερικώς απασχολούμενων κατά 1,8 ε.μ. Η μερική απασχόληση συνεχίζει να είναι πιο συχνή μεταξύ των γυναικών, καθώς το 2017γ

έχουν διπλάσιο μερίδιο μερικώς απασχολούμενων σε σύγκριση με τους άνδρες (13,5% έναντι 6,5%), παρά τις αντίθετες μεταβολές που σημειώθηκαν σε ετήσια βάση. Σε αντιδιαστολή, οι άνδρες δηλώνουν συχνότερα ότι θα ήθελαν να εργαστούν περισσότερες ώρες από τις γυναίκες και σε ετήσια βάση η διαφορά αυτή διευρύνθηκε περαιτέρω. Αντίστοιχη είναι η εικόνα για τους νέους. Στην ομάδα 15-19 ετών ένας στους τρεις απασχολείται μερικώς, στην ομάδα 20-24 περίπου ένας στους τέσσερις και στην ομάδα 25-29 το 15,3% απασχολείται μερικώς. Σε ετήσια βάση οι μεταβολές στα μερίδια είναι μικρότερες της μίας εκατοστιαίας μονάδας ανεξαρτήτως ηλικιακής ομάδας.

Παράλληλα μειώθηκε και ο αριθμός των υποαπασχολούμενων⁵ τόσο βραχυχρόνια όσο και σε επίπεδο έτους. Η ετήσια μείωση οφείλεται κυρίως στις μεταβολές του δεύτερου και, ειδικά, του τρίτου τριμήνου. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μείωση το τρίτο τρίμηνο του έτους έφτασε σχεδόν τα 20 χιλ. άτομα. Είναι η πρώτη φορά που σημειώνεται αντίστοιχου μεγέθους μεταβολή στον αριθμό των υποαπασχολούμενων, στοιχείο που είναι μεν ενθαρρυντικό, όμως αφήνει ερωτήματα ως προς τη δυνατότητα να συνεχιστεί. Περίπου το 75% της μείωσης προέρχεται από τα άτομα ηλικίας 30-44 ετών και σχεδόν μοιράζεται μεταξύ ανδρών και γυναικών. Τα υψηλότερα μερίδια υποαπασχολούμενων συνεχίζουν να συγκεντρώνονται στα νεότερα άτομα ως 29 ετών: 20-24 ετών 20,4%, 25-29 ετών 13,5% και 15-19 ετών 7,2%. Σε ετήσια βάση, μεγάλη μείωση κατέγραψε το μερίδιο των ατόμων 15-19 ετών που υποαπασχολούνται (κατά 5,7 ε.μ.) και αύξηση εκείνο των ατόμων 20-24 ετών (κατά 4,2 ε.μ.). Τέλος, οι γυναίκες είναι πολύ συχνότερα υποαπασχολούμενες έναντι των ανδρών, ενώ πολύ μεγάλη μείωση (15,7 ε.μ.) φαίνεται να κατέγραψε σε ετήσια βάση το μερίδιο των υποαπασχολούμενων γυναικών ηλικίας 15-19 ετών, δεδομένο που πρέπει να εξεταστεί με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

Οι συμβάσεις εργασίας με συγκεκριμένη χρονική διάρκεια, δηλαδή ορισμένου χρόνου, είναι ένα ακόμη στοιχείο που χαρακτηρίζει την ποιότητα της απασχόλησης, καθώς συνεπάγονται αβεβαιότητα για τους εμπλεκόμενους απασχολούμενους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, το 8,1% του συνόλου των απασχολούμενων άνω των 15 ετών το τρίτο τρίμηνο του 2008 απασχολούνταν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Το αντίστοιχο ποσοστό το 2017 είναι 8,7%. Εκ πρώτης όψεως η αύξηση φαίνεται μικρή. Μάλιστα, ο αριθμός των απασχολούμενων αυτού του τύπου μειώθηκε κατά

5. Ως υποαπασχολούμενοι ορίζονται τα άτομα που εργάζονται μερικώς, αλλά επιθυμούν να εργαστούν περισσότερες ώρες και είναι διαθέσιμα να εργαστούν. Επομένως, είναι λιγότεροι σε αριθμό από τους μερικώς απασχολούμενους, αλλά περισσότεροι από τους μερικώς απασχολούμενους που επιθυμούν να εργαστούν περισσότερες ώρες.

περίπου 11% στη διάρκεια της κρίσης. Ωστόσο, αν εξετάσει κάποιος τις επιμέρους κατηγορίες, προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Ειδικότερα, οι συμβάσεις άνω των 13 μηνών είναι λιγότερες από τις μισές σε σύγκριση με το 2008, ενώ οι συμβάσεις διάρκειας κάτω των 12 μηνών αυξήθηκαν κατά 11,3%. Μόνο τον τελευταίο χρόνο, οι συμβάσεις διάρκειας μικρότερης των 12 μηνών αυξήθηκαν κατά 17,3%, ενώ οι συμβάσεις άνω των 13 μηνών μειώθηκαν κατά 13,3%. Αυτό σημαίνει ότι συγκριτικά οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου έγιναν βραχύτερες. Ταυτόχρονα, συνολικά οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου αυξήθηκαν κατά 11%. Ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι παραδοσιακά οι γυναίκες απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου συχνότερα από τους άνδρες και αυτό δεν άλλαξε (10,9% έναντι 7,2% το 2017γ). Επίσης, οι νέοι 15-24 ετών έχουν πάνω από τρεις φορές υψηλότερη συχνότητα απασχόλησης με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε σύγκριση με τα άτομα 25+ (26,3% έναντι 8% το 2017γ). Εξίσου ενδιαφέρον είναι ότι η κατανομή των ατόμων στις συμβάσεις εργασίας διαφορετικής διάρκειας δεν διαφέρουν μεταξύ των νέων και των ατόμων άνω των 25 ετών.

Ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας στην Ελλάδα στην κύρια απασχόληση στη διάρκεια της κρίσης εμφανίζει αύξηση κατά περίπου μία ώρα και διαμορφώνεται σε 44,4 ώρες για τους απασχολούμενους με πλήρες ωράριο, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Αντίθετα, οι ώρες εργασίας για τους απασχολούμενους με μερική απασχόληση μειώθηκαν οριακά από 20,7 το 2008γ σε 20,4 το 2017γ. Τον τελευταίο χρόνο η μείωση ήταν μικρή και κυμαίνεται από 0,1 ώρες για τη μερική απασχόληση ως 0,4 ώρες για την πλήρη απασχόληση. Οι διαφορές αυτές είναι πολύ μικρές και δύσκολα μπορούν να δικαιολογηθούν επιχειρήματα υπέρ της αύξησης των ωρών απασχόλησης λόγω μείωσης προσωπικού, που συχνά ακούγονται στον δημόσιο διάλογο⁶. Διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στις εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης υπήρχαν και πριν την κρίση και δε φαίνεται να έχουν μεταβληθεί ουσιαστικά στη διάρκεια αυτής. Ωστόσο, είναι ενδιαφέρον ότι οι διαφορές αυτές εντοπίζονται στις ώρες πλήρους απασχόλησης και ανέρχονται σε 3,6 ώρες την εβδομάδα το 2017γ, ενώ δεν υπάρχουν διαφορές στις ώρες μερικής απασχόλησης. Αυτό ενδέχεται να οφείλεται στις ιδιαιτερότητες της προσφοράς εργασίας των δύο φύλων και στα πρότυπα που έχει υιοθετήσει η κάθε ομάδα. Σε κάθε περίπτωση, τον τελευ-

ταίο χρόνο η αύξηση της απασχόλησης συνοδεύτηκε από οριακή μείωση του χρόνου απασχόλησης, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Τέλος, ενδέχεται η κρίση να είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των ατόμων με δεύτερη απασχόληση, αντί για αύξηση των ωρών εργασίας στην κύρια απασχόληση, ειδικά μετά τον περιορισμό της υπερωριακής αμοιβής κατά 20% με τον Νόμο 3863/2010.

Οι αποδοχές των Ελλήνων απασχολούμενων ανά ώρα εργασίας⁷ φαίνεται ότι παρέμειναν σταθερές το 2016 (τελευταίο διαθέσιμο έτος) σε σύγκριση με το 2015 στα 11,3 ευρώ ανά ώρα, σταματώντας την καθοδική πορεία που καταγράφηκε από το 2010 (13,4 ευρώ ανά ώρα), πάντοτε σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία της Eurostat. Επομένως, η συνολική μείωση την περίοδο 2010-2016 ήταν περίπου της τάξης του 16%. Αυτό αφορά το σύνολο της οικονομίας, συνεπώς αναμένονται σημαντικές διαφορές μεταξύ κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Επιπλέον, η μείωση αυτή δεν λαμβάνει υπόψη τον μηδενισμό των εισοδημάτων από εργασία που προκύπτουν από την απώλεια της απασχόλησης. Χαμηλότερες αποδοχές από αυτές στην Ελλάδα συναντώνται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, π.χ. Λιθουανία, Ουγγαρία και Εσθονία. Ο δείκτης μισθών της ΕΛΣΤΑΤ, από την άλλη πλευρά, δείχνει αύξηση το τρίτο τρίμηνο του 2017 σε τριμηνιαία βάση κατά 6,8 ε.μ. και μείωση σε ετήσια βάση κατά 1,8 ε.μ. Μετατρέποντας τον δείκτη, ώστε οι μισθοί του 2010 να αντιστοιχούν σε 100, προκύπτει ότι το τρίτο τρίμηνο του 2017 ο δείκτης ισούται με 83,4, δηλαδή οι μισθοί είναι στα ίδια επίπεδα με το τρίτο τρίμηνο του 2012 ή περίπου 16 ε.μ. χαμηλότεροι από το 2010 (μέγεθος ανάλογο με το 16% που αναφέρθηκε με βάση τα στοιχεία της Eurostat). Η καθήλωση των μισθών είναι αναμενόμενη δεδομένης της δυσμενούς κατάστασης της εσωτερικής ζήτησης και της υψηλής ανεργίας που επικρατεί, όμως είναι θετικό ότι σταμάτησε η καθίζηση.

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία για την παραγωγικότητα της εργασίας⁸ στην Ελλάδα αφορούν το τρίτο τρίμηνο του 2017. Σύμφωνα με αυτά, η παραγωγικότητα στην Ελλάδα το 2017γ βρισκόταν στο 98,1 της παραγωγικότητας του 2010, ενώ πριν από ένα έτος βρισκόταν στο 98,8. Η Ιταλία είναι η μοναδική χώρα που εμφανίζει μεγαλύτερη υστέρηση στην παραγωγικότητα σε σύγκριση με το 2010 (2017γ: 97,9), ενώ οι μοναδικές άλλες χώρες που εμφανίζουν μείωση της παραγωγικότητας της εργασίας, αν και μικρότερη από την Ελλάδα, είναι

6. Υπενθυμίζεται ότι οι ώρες εργασίας είναι κατά δήλωση του απασχολούμενου, καθώς τα στοιχεία προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Άρα, δεν υπάρχει κίνητρο ή φόβος δήλωσης λιγότερων των πραγματικών.

7. Η ακριβής ορολογία είναι *Compensation of employees per hour worked*. Ο δείκτης είναι διαθέσιμος στη βάση δεδομένων της Eurostat.

8. Η ακριβής ορολογία είναι *Real labour productivity per person*. Ο δείκτης είναι διαθέσιμος στη βάση δεδομένων της Eurostat.

το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο. Σημειώνεται ότι, σε σύγκριση με την περίοδο πριν την κρίση (ήτοι 2008), η μείωση της παραγωγικότητας είναι πολύ μεγάλη, καθώς ο δείκτης υποχώρησε κατά 12,3 ε.μ. σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2008. Σε καμία άλλη χώρα δεν καταγράφεται μείωση της παραγωγικότητας. Αντιθέτως, στη Λετονία, τη Βουλγαρία, την Ιρλανδία, τη Ρουμανία και την Πολωνία η αύξηση του δείκτη ξεπέρασε τις 20 ε.μ. Αντίστοιχη είναι η εικόνα, αν χρησιμοποιηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας ανά ώρα.

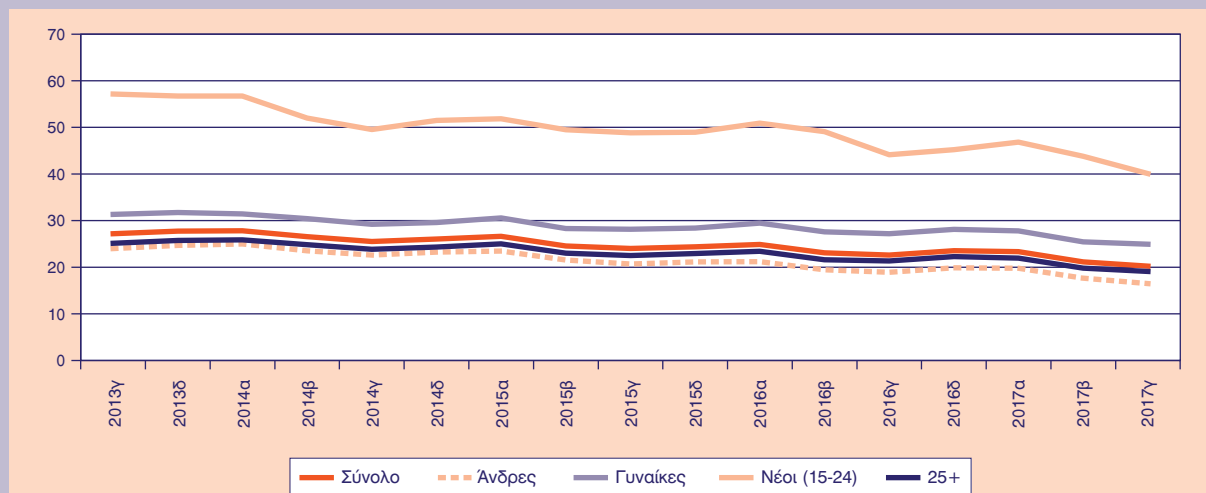
Αποτέλεσμα των πολιτικών που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα στη διάρκεια της κρίσης είναι η μεγάλη μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας με βάση τα άτομα⁹. Ο δείκτης υποχώρησε στο 79,1, περίπου όσο ήταν και το τρίτο τρίμηνο του 2013, όμως πάνω από 10 ε.μ. χαμηλότερα σε σύγκριση με το 2008γ. Σε σύγκριση με την εικόνα πριν από ένα έτος το μοναδιαίο κόστος είναι οριακά αυξημένο (0,7 ε.μ.). Αντίστοιχη είναι η εικόνα, αν χρησιμοποιηθεί ως κριτήριο το μοναδιαίο κόστος εργασίας με βάση τις ώρες απασχόλησης¹⁰, ενώ, όπως και στην περίπτωση της παραγωγικότητας, οι επιδόσεις των υπόλοιπων χωρών της ΕΕ υπολείπονται σημαντικά. Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι το μοναδιαίο κόστος φαίνεται να αυξομειώνεται, όμως με ελαφρώς ανοδική τάση, παρά την αύξηση της απασχόλησης που καταγράφεται από το 2014. Επίσης, το μοναδιαίο κόστος εμφανίζει πολύ μεγάλη εποχικότητα, επομένως οι όποιες συγκρίσεις και συμπεράσματα είναι σκόπιμο να στηρίζονται σε ετήσια στοιχεία.

3.1.3. Ανεργία

Η ανεργία κατά κανόνα κινείται αντίθετα από την απασχόληση. Επομένως, αναμενόμενα το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε για ακόμη ένα τρίμηνο για τα άτομα άνω των 15 ετών συνεχίζοντας την καθοδική πορεία του. Στο Διάγραμμα 3.1.2 παρουσιάζονται οι μεταβολές στο ποσοστό ανεργίας για το σύνολο των ατόμων 15+, ενώ γίνεται και διάκριση κατά φύλο και ηλικία. Συγκεκριμένα, σε τριμηνιαία βάση η μείωση άγγιξε τη μία εκατοστιαία μονάδα αντανακλώντας την εποχικότητα της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ σε ετήσια βάση έφτασε τις 2,4 ε.μ., και διαμορφώθηκε στο 20,2%. Οι μεταβολές αυτές αντιστοιχούν σε 46,5 χιλ. λιγότερους ανέργους σε σύγκριση με το 2017β και σε 122,5 χιλ. λιγότερους ανέργους σε σύγκριση με το 2016γ. Έτσι, ο αριθμός των ανέργων το τρίτο τρίμηνο του 2017 έφτασε τις 970,1 χιλ. άτομα. Συγκριτικά με το 2013γ, οπότε το ποσοστό ανεργίας έφτασε στις υψηλότερες τιμές του, το 2017γ υπήρχαν περίπου 350 χιλ. λιγότεροι άνεργοι ή, αντίστοιχα, περίπου ένας στους τέσσερις ανέργους βρήκε κάποια μορφή απασχόλησης το διάστημα αυτό.

Οι γυναίκες συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες από τους άνδρες στην εύρεση απασχόλησης (24,9% έναντι 16,5%), ενώ οι νέοι 15-24 ετών έχουν διπλάσια πιθανότητα να είναι άνεργοι σε σύγκριση με τα άτομα άνω των 25 ετών (40,1% έναντι 19,1%). Σε ετήσια βάση οι άνεργοι άνδρες μειώθη-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.2
Ποσοστό ανεργίας κατά κατηγορίες του εργατικού δυναμικού

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, υπολογισμοί ΚΕΠΕ.

9. Η ακριβής ορολογία είναι *Nominal unit labour cost based on persons*. Ο δείκτης είναι διαθέσιμος στη βάση δεδομένων της Eurostat.

10. Η ακριβής ορολογία είναι *Nominal unit labour cost based on hours*. Ο δείκτης είναι διαθέσιμος στη βάση δεδομένων της Eurostat.

καν αναλογικά περισσότερο από τις άνεργες γυναίκες (15,8% έναντι 9,8%) και οι άνεργοι άνω των 25 ετών σχεδόν το ίδιο με τους άνεργους νέους 15-24 ετών (περίπου 11%). Παρά τη γενικά θετική εικόνα, ανησυχία προκαλεί το γεγονός των αυξημένων μακροχρόνια ανέργων. Παρά τη μείωση σε σύγκριση με την εικόνα πριν από ένα έτος, το τρίτο τρίμηνο του 2017 υπήρχαν περίπου 735 χιλ. άτομα που ήταν άνεργα περισσότερους από δώδεκα μήνες, δηλαδή τρεις στους τέσσερις ανέργους. Δεδομένων των προβλημάτων που προκαλεί η μακροχρόνια παραμονή εκτός απασχόλησης, είναι αναγκαία η ένταση των πολιτικών στήριξης των ατόμων αυτών, έστω και βραχυχρόνια (π.χ. με περιστασιακή απασχόληση), ώστε να αποτραπούν δυσμενέστερες και πιο επώδυνες επιπτώσεις, όπως είναι η κοινωνική περιθωριοποίησή τους.

Αναφορικά με την εκπαίδευση, φαίνεται ότι συνεχίζει να λειτουργεί ως ασπίδα έναντι της ανεργίας, τουλάχιστον για τα μεγαλύτερα ηλικιακά άτομα, αφού *-ceteris paribus-* τα ποσοστά ανεργίας μειώνονται όσο αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης¹¹. Το ποσοστό ανεργίας το τρίτο τρίμηνο του 2017 κυμαίνεται από 22,3% για τους απόφοιτους δημοτικού και τα άτομα με λιγότερη εκπαίδευση έως 12,1% για τους κατόχους διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου. Είναι ενδιαφέρουσα η παρατήρηση ότι η διαφορά αυτή μειώνεται όσο μειώ-

νεται η ανεργία, ωστόσο παραμένει πολύ υψηλότερη σε σύγκριση με την περίοδο προ της κρίσης (10,2 το 2017γ έναντι 4,4 ε.μ. το 2008γ). Σε ετήσια βάση, αναλογικά μεγαλύτερη μείωση καταγράφεται στους άνεργους απόφοιτους γυμνασίου (15,7%) και στους άνεργους απόφοιτους λυκείου (13,6%). Σε αντιδιαστολή, οι κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου είναι η μοναδική εκπαιδευτική ομάδα που σημείωσε αύξηση του αριθμού των ανέργων κατά 2,2 χιλ. ή περίπου 10%. Συγκρίνοντας με την αντίστοιχη περίοδο του 2013, το χειρότερο έτος σε όρους ανεργίας, προκύπτει ότι οι άνεργοι κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου σημειώνουν τη μικρότερη αναλογικά μείωση, μόλις 5,4%, όταν αντίστοιχα οι απόφοιτοι γυμνασίου και δημοτικού εμφανίζουν μειώσεις άνω του 35%. Η παρατήρηση αυτή είναι ενδεικτική του είδους των θέσεων απασχόλησης που δημιουργούνται στη διάρκεια της ανάκαμψης της απασχόλησης που καταγράφεται από το 2014 και οφείλει να προβληματίσει τους ιθύνοντες ως προς τις προοπτικές ανάπτυξης που συνεπάγεται σε συνδυασμό με το φαινόμενο της μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης.

Έντονες διακυμάνσεις εμφανίζει η ανεργία μεταξύ των περιφερειών (βλέπε Πίνακα 3.1.1). Είναι ενδεικτικό ότι το τρίτο τρίμηνο του 2017, το ποσοστό ανεργίας κυμαίνεται από 8,5% στο Νότιο Αιγαίο ως 27,3% στη Δυ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.1 Ανεργία σε επίπεδο περιφέρειας

	2016γ	2017β	2017γ	2016γ-2017γ
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	22,3	19,4	18,5	-3,8
Κεντρική Μακεδονία	23,8	23,2	22,0	-1,8
Δυτική Μακεδονία	29,8	29,3	27,3	-2,6
Ήπειρος	23,4	25,5	24,2	0,8
Θεσσαλία	24,8	20,1	20,0	-4,8
Ιόνια νησιά	12,1	15,5	12,4	0,3
Δυτική Ελλάδα	29,2	26,1	25,7	-3,5
Στερεά Ελλάδα	24,2	20,7	19,3	-4,9
Αττική	22,8	21,5	21,4	-1,4
Πελοπόννησος	17,6	15,9	15,9	-1,6
Βόρειο Αιγαίο	17,8	21,9	20,6	2,8
Νότιο Αιγαίο	13,0	14,3	8,5	-4,4
Κρήτη	19,2	15,6	13,2	-6,0

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

11. Μια λεπτομερέστερη ανάλυση αποκαλύπτει ότι οι νέοι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συγκεκριμένων γνωστικών αντικειμένων αντιμετωπίζουν πολύ σοβαρά προβλήματα στην εύρεση της πρώτης απασχόλησης, συχνά ανάλογα των αποφοίτων χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων.

τική Μακεδονία. Με άλλα λόγια, το μέγιστο ποσοστό ανεργίας είναι πάνω από τρεις φορές μεγαλύτερο του ελαχίστου. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη διαφορά των τελευταίων ετών και οφείλεται κυρίως στο πολύ χαμηλό ελάχιστο ποσοστό ανεργίας. Μια πιο προσεκτική ματιά φανερώνει ότι η ανεργία στο Νότιο Αιγαίο μειώθηκε κατά 5,7 ε.μ. σε ένα μόλις τρίμηνο. Η δεύτερη μεγαλύτερη μείωση είναι στα Ιόνια νησιά, αλλά υπολείπεται σημαντικά (3,2 ε.μ.). Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για δύο περιφέρειες που ωφελούνται σημαντικά από την εποχική τουριστική δραστηριότητα, τόσο μεγάλη μείωση της ανεργίας εύλογα προκαλεί το ενδιαφέρον. Σε ετήσια βάση, η μείωση της ανεργίας είναι μεγαλύτερη στην Κρήτη (6 ε.μ.), τη Στερεά Ελλάδα (4,9 ε.μ.), τη Θεσσαλία (4,8 ε.μ.) και το Νότιο Αιγαίο (4,4 ε.μ.). Ακολουθούν η Δυτική Μακεδονία & Θράκη (3,8 ε.μ.) και η Δυτική Ελλάδα (3,5 ε.μ.). Στον αντίποδα, βρίσκονται τα νησιά του Ιονίου (0,3 ε.μ.) και, κυρίως, εκείνα του Βορείου Αιγαίου (2,8 ε.μ.), τα οποία είδαν την ανεργία να αυξάνεται σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2016. Υπενθυμίζεται ότι στην τελευταία περιφέρεια ανήκουν τα νησιά της Χίου, της Λέσβου και της Σάμου, οπότε είναι πιθανόν αυτό που καταγράφεται να είναι σε ένα βαθμό οι επιπτώσεις της προσφυγικής κρίσης στην απασχόληση. Τέλος, στην πολυπληθέστερη περιφέρεια της χώρας, την Αττική, η ανεργία μειώθηκε κατά 1,4 ε.μ. σε ετήσια βάση. Αυτό αντιστοιχεί σε περίπου 32 χιλ. λιγότερους ανέργους, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν περίπου το 26% της συνολικής μείωσης των ανέργων στη χώρα.

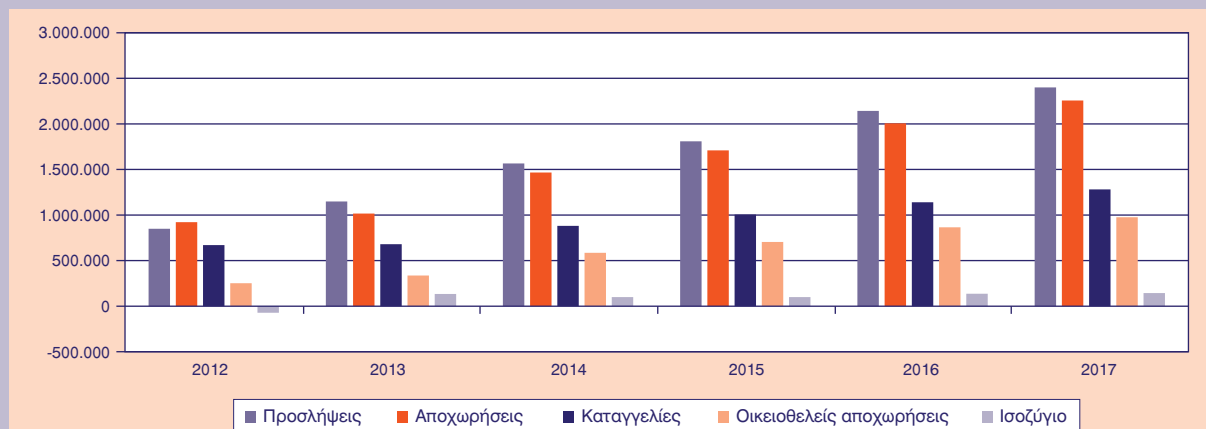
3.1.4. Μισθωτή απασχόληση (ΕΡΓΑΝΗ)

Τα στοιχεία από το Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ δείχνουν σημαντική ενίσχυση της μισθωτής απασχό-

λησης τον τελευταίο μήνα του έτους με τη δημιουργία 15.135 καθαρών νέων θέσεων. Αν και η συγκεκριμένη επίδοση υπολείπεται του αντίστοιχου μήνα του 2013, οπότε δημιουργήθηκαν 1.999 καθαρές νέες θέσεις μισθωτής απασχόλησης, είναι η δεύτερη καλύτερη επίδοση από το 2000 και ισοδυναμεί με 4.183 περισσότερες νέες θέσεις απασχόλησης σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2016, ο οποίος ήταν επίσης ένα καλός μήνας συγκρινόμενος με το παρελθόν. Η κινητικότητα ήταν αυξημένη τον Δεκέμβριο, καθώς τόσο οι απολύσεις όσο και οι προσλήψεις ήταν αυξημένες σε σύγκριση με πέρυσι, όμως είναι θετικό το στοιχείο ότι μειώθηκαν οι οικειοθελείς αποχωρήσεις. Θα μπορούσε να είναι μια ένδειξη ότι βελτιώνονται οι συνθήκες και, επομένως, είναι λιγότεροι αυτοί που επιθυμούν να αλλάξουν θέση εργασίας ή να συνταξιοδοτηθούν. Από την άλλη πλευρά, η συνεχής μείωση των συντάξεων τα τελευταία έτη, και πρόσφατα με τον Νόμο 4472/2017, πιθανόν να ενθαρρύνει κάποιους να παραμείνουν στην εργασία τους.

Σε επίπεδο έτους, το 2017 μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξαιρετικά δυναμικό, καθώς δημιουργήθηκαν 143.545 καθαρές νέες θέσεις μισθωτής απασχόλησης, όταν το 2016 δημιουργήθηκαν 7.285 λιγότερες. Στο Διάγραμμα 3.1.3 φαίνεται ότι οι ροές μισθωτής απασχόλησης γίνονται θετικές το 2012 και, μετά από μια μικρή κάμψη, αυξάνονται τα τελευταία δύο χρόνια. Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι στη διάρκεια των ετών αυξήθηκε η μεταβλητότητα στην αγορά εργασίας, με την έννοια ότι πολλαπλασιάστηκαν τόσο οι προσλήψεις όσο και οι αποχωρήσεις (καταγγελίες + οικειοθελείς αποχωρήσεις). Ωστόσο, το τελικό αποτέλεσμα δεν επιδεικνύει ανάλογη μεταβλητότητα. Για παράδειγμα, συγκρίνοντας το 2017 με το 2013, προκύπτει

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.3
Ροές μισθωτής απασχόλησης, 2012-2017

Πηγή: Μηνιαίες Εκθέσεις Πληροφοριακού Συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

ότι οι καταγγελίες συμβάσεων μισθωτής απασχόλησης σχεδόν διπλασιάστηκαν, οι οικειοθελείς αποχωρήσεις τριπλασιάστηκαν και οι προσλήψεις περίπου διπλασιάστηκαν, ωστόσο οι καθαρές ροές, αν και θετικές, μεταβλήθηκαν κατά 7,5% περίπου. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως επιτυχία των παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας των τελευταίων χρόνων, μιας και η αύξηση της ευελιξίας ήταν ένα από τα ζητούμενα, όμως από την άλλη πλευρά δείχνει ότι αυτό δε συνέβαλε ουσιαστικά στη βελτίωση του επιθυμητού αποτελέσματος, που δεν είναι άλλο από την αύξηση της απασχόλησης. Ίσως όταν η οικονομία αρχίσει να αναπτύσσεται ικανοποιητικά, η εικόνα να είναι διαφορετική.

Ένας λόγος που ενδέχεται να ευθύνεται για την αυξημένη μεταβλητότητα στην αγορά εργασίας είναι το είδος των συμβάσεων απασχόλησης που υπογράφονται. Όταν οι συμβάσεις είναι μερικής ή εκ περιτροπής απασχόλησης, είναι πιο πιθανό τα άτομα να αναζητούν θέσεις πλήρους απασχόλησης. Όπως συζητήθηκε στην ενότητα για την απασχόληση, ένα αξιόλογο μερίδιο αυτών που απασχολούνται μερικώς θα ήθελαν να εργαστούν με πλήρες ωράριο. Στο πλαίσιο αυτό, τον Δεκέμβριο του 2017 μόνο τέσσερις στις έξι νέες συμβάσεις εργασίας ήταν πλήρους απασχόλησης, οι οποίες αντιστοιχούν σε 73.312 προσλήψεις. Ακόμη 71.893 νέες προσλήψεις αφορούσαν συμβάσεις μερικής απασχόλησης και οι υπόλοιπες 26.859 ήταν συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης. Το μερίδιο των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης εμφανίζεται ελαφρώς μειωμένο σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2016 και στο ίδιο επίπεδο με τον Δεκέμβριο του 2015. Αντίθετα, αξιόλογη μείωση σημείωσε το μερίδιο των συμβάσεων εκ περιτροπής απασχόλησης σε σύγκριση με τα προηγούμενα δύο έτη. Σε επίπεδο έτους,

το μερίδιο των προσλήψεων πλήρους απασχόλησης παρέμεινε σχεδόν σταθερό, γύρω από το 45%, ενώ αυξήθηκε το μερίδιο των προσλήψεων μερικής απασχόλησης (από 37,4% σε 40,1% και τελικά σε 40,9%). Η μείωση του μεριδίου των προσλήψεων εκ περιτροπής απασχόλησης σε 14% από 18,1% το 2015 είναι στοιχείο που επιτρέπει περαιτέρω αισιοδοξία.

Το σύνηθες μελανό σημείο που εντοπίζει κανείς στην εξέλιξη της μισθωτής απασχόλησης είναι οι μετατροπές συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις ευέλικτων μορφών απασχόλησης (βλέπε Πίνακα 3.1.2). Τον Δεκέμβριο του 2017 μετατράπηκαν 1.811 συμβάσεις σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης, 690 σε συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης και 324 σε συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του απασχολούμενου. Σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2016 αυξήθηκε το μερίδιο μόνο της πρώτης κατηγορίας, ενώ συνολικά οι μετατροπές συμβάσεων μειώθηκαν κοντά στα επίπεδα του Δεκεμβρίου του 2013. Επιπλέον, οι μετατροπές σε συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του απασχολούμενου εμφανίζουν αισθητή μείωση ως μερίδιο από τον Δεκέμβριο του 2014, οπότε αποτελούσαν το 22,6% των μετατροπών, καθώς τον Δεκέμβριο του 2017 μειώθηκαν στο 11,5%. Ο αριθμός των μετατροπών ετησίως αυξήθηκε το 2017 έναντι του 2016 κατά 2.219 μετατροπές, καθώς τον Μάρτιο και τον Οκτώβριο οι μετατροπές ξεπέρασαν αισθητά τα επίπεδα του 2016. Σημειώνεται ότι οι μετατροπές συμβάσεων απασχόλησης σε ευέλικτες μορφές είναι αυξημένες τον Ιανουάριο, τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο κάθε έτους, πιθανόν ακολουθώντας την εποχικότητα της οικονομικής δραστηριότητας σε κάποιους κλάδους, με εξαίρεση το 2015,

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.2 Μετατροπές συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις ευέλικτης απασχόλησης

Μετατροπή συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε σύμβαση:	2014	2015 ¹²	2016	2017
Μερικής απασχόλησης (%)	55,7	39,2	63,6	65,8
Εκ περιτροπής (%)	27,1	19,4	25,8	23,6
Εκ περιτροπής χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του απασχολούμενου (%)	17,2	41,4	10,6	10,6
Σύνολο	45.789	78.917	51.262	53.481

Πηγή: Μηνιαίες Εκθέσεις Πληροφοριακού Συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

12. Υπενθυμίζεται ότι το πρώτο εξάμηνο του 2015 η χώρα κινδύνεψε να εκδιωχθεί από την Ευρωζώνη και το καλοκαίρι του ίδιου έτους επιβλήθηκε πολυήμερη τραπεζική αργία και περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, με αποτέλεσμα την εκτίναξη της πολιτικής και οικονομικής αβεβαιότητας.

οπότε ο μήνας Ιούλιος ευθύνεται για το 40% των μετατροπών του έτους. Τονίζεται, πάντως, ότι οι μετατροπές συμβάσεων είναι αυξημένες και σε σύγκριση με το 2014. Όσον αφορά τις επιμέρους κατηγορίες, καταγράφεται αύξηση του μεριδίου των μετατροπών σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης από το 2014 και έπειτα, με αποτέλεσμα από 55,7% το 2014 να ανέλθουν σε 65,8% το 2017. Αντίστοιχα, περιορίστηκε το μερίδιο των μετατροπών σε συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του εργαζόμενου από 17,2% το 2014 σε 10,6% το 2017, μερίδιο ίσο με εκείνο του 2016.

3.1.5. Συμπεράσματα

Τον τελευταίο χρόνο οι απασχολούμενοι αυξήθηκαν συνεχίζοντας την πορεία που ξεκίνησε το 2014. Ωστόσο, αυτή η αύξηση της απασχόλησης παρουσιάζει μικτά στοιχεία. Οι θέσεις μερικής απασχόλησης ως μερίδιο συρρικνώθηκαν, ενώ συρρικνώθηκε και το μερίδιο αυτών που επιθυμούν πλήρη απασχόληση και δεν βρίσκουν. Αντίστοιχα μειώθηκε και το μερίδιο των υποαπασχολούμενων. Ωστόσο, οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου αυξήθηκαν και, παράλληλα, φαίνεται ότι μειώθηκε η διάρκειά τους. Οι μισθοί και οι ώρες εργασίας φαίνεται να σταθεροποιούνται, ενώ η παραγωγικότητα μειώθηκε και άλλο. Τέλος, το μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι σημαντικά μειωμένο, αλλά δείχνει σημάδια ενίσχυσης τον τελευταίο χρόνο. Σε κάθε περίπτωση, η εικόνα της αγοράς εργασίας απαιτεί επαγρύπνηση.

Η ανεργία από την άλλη πλευρά μειώθηκε περίπου στο 20% το τρίτο τρίμηνο του 2017. Ο αριθμός των ανέργων έφτασε τις 970,1 χιλ. άτομα, μειωμένος κατά

περίπου 350 χιλ. άτομα σε σύγκριση με το μέγιστο του τρίτου τριμήνου του 2013. Επομένως, περίπου ένας στους τέσσερις άνεργους βρήκε κάποια μορφή απασχόλησης το διάστημα αυτό. Είναι ενδιαφέρον πάντως ότι, αντίθετα στο ρεύμα, τον τελευταίο χρόνο η ανεργία αυξήθηκε αισθητά στα νησιά του Βορείου Αιγαίου (2,8 ε.μ.), μεταξύ των οποίων είναι η Χίος, η Λέσβος και η Σάμος. Είναι πολύ πιθανόν αυτό να οφείλεται σε ένα βαθμό στις επιπτώσεις της προσφυγικής κρίσης, η οποία προκάλεσε μείωση των τουριστικών ροών προς τα νησιά αυτά.

Αναφορικά με τη μισθωτή απασχόληση, η οποία ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας, καταγράφονται θετικές εξελίξεις το 2017 με βάση τα στοιχεία του Πληροφοριακού Συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, καθώς δημιουργήθηκαν 143.545 καθαρές νέες θέσεις μισθωτής απασχόλησης, περισσότερες από οποιοδήποτε άλλο έτος από το 2000. Επιπλέον, να μεν οι μετατροπές συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις ευέλικτης απασχόλησης αυξήθηκαν σε σύγκριση με το 2016, ωστόσο μειώθηκαν οι μετατροπές σε εκ περιτροπής απασχόληση χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του απασχολούμενου. Τέλος, η αύξηση της ευελιξίας που παρατηρείται ως απόρροια της αύξησης των προσλήψεων και των αποχωρήσεων έναντι των καθαρών νέων θέσεων μισθωτής απασχόλησης μπορεί να ερμηνευτεί ως επιτυχία των παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας των τελευταίων χρόνων, μιας και η αύξηση της ευελιξίας ήταν ένα από τα ζητούμενα. Από την άλλη πλευρά, όμως, αυτό δε φαίνεται να συνέβαλε ουσιαστικά στη βελτίωση του επιθυμητού αποτελέσματος, που δεν είναι άλλο από την αύξηση της απασχόλησης. Ίσως όταν η οικονομία αρχίσει να αναπτύσσεται ικανοποιητικά, η εικόνα να είναι διαφορετική.